

Politička budućnost Kurda

Saeid Abedpour

Politička budućnost Kurda

Saeid Abedpour

Institut „Ibn Sina“, Sarajevo

Sažetak

Kurdi se ne mogu ujediniti niti ikada mogu ostvariti pan-kurdsku integraciju. Oni žive u planinskim predjelima i podijeljeni su u plemena. Ali važnije od svega, države na čijoj teritoriji žive Kurdi nepopustljivo odbacuju svaki korak koji bi vodio u pravcu formiranja nezavisnog Kurdistanu. Kurdi su u povijesnom smislu podijeljeni između tri politička i sasvim zasebna jezika: turski, u Turskoj; arapski u Siriji i Iraku i perzijski u Iranu. Svi ovi jezici (osim perzijskog) su odvojeni i međusobno potpuno nepovezani.

Ključne riječi: Kurdi, integracija, Turska, Sirija

Od svih bliskoistočnih naroda koji su tokom proteklog stoljeća pretrpjeli velika stradanja izazvana različitim bliskoistočnim ratovima i uplitanjima velesila poput SAD-a jedino su Kurdi ti koji su svoje etničke ciljeve tokom posljednjih geopolitičkih previranja poboljšali u praksi koliko god su neispravne odluke kurdskih lidera dovodile njihovu poziciju u opasnost. Kurdi su bili spremni platiti visoku cijenu zarad ostvarenja nečega što bi se zvalo vlast nezavisnog Kurdistanu u regionima Iraka ili čak i Turske tako da su se njihovi kratkoročni ciljevi kao što je očuvanje autonomnih regiona našli u krizi. Za Kurde koji su se zarad regionalne ravnoteže uvijek oslanjali na američku, izraelsku ili rusku podršku ili zaštitu Irana u sučeljavanju sa Saddamom Husseinom, bolna je spoznaja da nijedna od ovih zemalja, ni Turska, ni Irak, ni Sirija, ni Iran ne žele gledati nezavisnu vlast pod imenom Kurdistanu. Kurdi nisu znali iskoristiti šanse koje su im se pružale i u razračunavanjima velikih sila bili su predmetom političkog potkusurivanja. Kurdi ne uzimaju u obzir činjenicu da u zemljama kao što su Iran, Irak, Turska i Sirija sistem nacije koja je konglomerat različitih naroda predstavlja temelje stabilnosti vlasti i da svaka odluka o raslojavanju u ovim zemljama a s ciljem formiranja etničke kurdistsanske vlasti znači suprotstavljanje stabilnosti i integraciji vlasti i naroda u ovom regionu. Poimanje ove činjenice je oduvijek bilo komplicirano za političke lidere Kurda jer je američko-izraelska potpora koja je zapravo iz sjene poticala na formiranje etničke vlasti zatvorila oči kurdskim liderima a Kurdski narod je kontinuirano bio žrtvom nepromišljenosti svojih lidera.

Kurdi su iskoristili iransko-irački rat (1980–1988) kako bi stekli neke praktične ali kratkog daha elemente nezavisnosti na sjeveru Iraka. Potpora Irana Kurdima na sjeveru Iraka je bila očigledna. Potom je rat za protjerivanje Saddama Husseina tokom njegovog napada na Kuvajt 1990. godine doveo do uspostave prve zone sigurnosti zabranjenih letova za Kurde na granici s Turskom na sjeveru Iraka. Nakon toga je američki napad na Irak 2003. godine, te haotične posljedice koje je prouzročio, doveo do promjene situacije. To je značilo da su Kurdi Iraka dobili veću šansu. Kurdi koji su do tada uživali potporu Irana sada su se ruku pod ruku s novim saveznikom, tj. Amerikom složili da se formira jedan stvarni autonomni region. Konačno, sirijski rat je sirijske Kurde gurnuo u pravcu jedne geopolitičke ravnoteže, a to je da su snage sirijskih Kurda – kaoamerički saveznici – ušle na poprište sukoba protiv

DAEIŠ-a i ostalih terorističkih grupa. Zahtjevi sirijskih Kurda kao u ranijem sporazumu sa Bashar al-Assadom išli su u pravcu formiranja autonomne regije.

Amerikanci o Kurdima govore kao o velikoj etničkoj skupini koja nema svoju državu. Ova američka 'think-tank' logika koju promoviraju američki politički intelektualni krugovi, kao Bernard Lewis i Graham Fuller teži rasparčavanju u zemljama kao što su Iran, Sirija, Irak i Turska i na tragu toga formiranju 'Velikog Bliskog Istoka' ili 'Novog Bliskog Istoka'. Program zapadnjaka za bliskoistočno rasparčavanje obuhvaća potporu formiranju Kurdistanu, odnosno potporu raznih terorističkih grupa.

Barzanijev korak u protekloj godini oko održavanja referenduma i uspostave kurdske vlasti bio je jedna potpuna politička nerazboritost. On nije shvaćao u čemu je smisao kurdske vlasti i kakve će otpore polučiti njegov korak. Jedini je Izrael podržao uspostavu kurdske vlasti. Izraelski premijer, Benjamin Netanyahu, Kurde je usporedio s jevrejima prije formiranja izraelske države koji nikada nisu odlučivali o vlastitoj sudbini teda je sada pogodan moment za formiranje nezavisne države za Kurde. Međutim, uvjeti u kojima bi se formirao Kurdistan nemaju previše sličnosti s formiranjem Izraela od prije 70 godina. Možda je najvažnija razlika u tome kopneno okruženje i nedostupnost Kurdistanu slobodnim vodama.

Jedan od problema za eventualni nezavisni Kurdistan koji je u okruženju zemalja-protivnica njegove nezavisnosti bio bi zamjena međunarodnih trgovinskih partnera. Naime, Iran i Turska su najveći trgovinski partneri kurdistsanske regije. Većina potrošnih artikala, kao što su prehrambeni artikli, lijekovi i sl. za ovaj se region obezbjeđuje iz Turske i Irana. Polovina stranih kompanija koje djeluju u Kurdistanu dolaze iz Turske, a trgovinska razmjena između regiona Kurdistanu i Turske iznosi više od 8 milijardi dolara godišnje. Nivo trgovinske razmjene između Irana i Kurdistanu doseže više od 5 milijardi dolara od toga više od 85 % otpada na uvoz u Kurdistan. Političari koji zagovaraju otcjepljenje Kurdistanu prije svega trebaju znati šta bi bili izvori prihoda nove države. Lideri regiona Kurdistanu smatraju da bi se glavnina prihoda obezbjeđivala proizvodnjom nafte. Međutim, dio naftnih izvora koji bi pripomogao ekonomiji Kurdistanu nalazi se u regionu koji prema sadašnjoj konstelaciji službeno ne pripada kurdistsanskoj regiji i region i centralna iračka vlast sporili su se oko njihove pripadnosti, a trenutno ovi naftni izvori potpadaju pod centralnu iračku vlast. Međutim, nije vlasništvo nad spornim regionima s izvorima nafte glavni problem Kurdistanu nego transport nafte na

vanjsko tržište. Jedini transportni put bi išao kopnom i prolazio bi preko jedne od četiri zemlje koje vjerovatno ne bi službeno ni priznale nezavisni Kurdistan. Zatvaranje kopnenih granica za Kurdistan bi se vjerovatno proširilo i na zračni prostor jer bi buduća kurdska država bila primorana tražiti od četiri susjedne zemlje dozvolu za prelijetanje preko njihovog zračnog prostora. Ova činjenica dobiva na značaju u kontekstu Izraela i eventualnih zahtjeva ove zemlje. Iran je direktno ili posredstvom saveznika u Libanu, Siriji i Gazi prisutan na izraelskim granicama. Dakle, ukoliko Izrael želi kao odmazdu preko kurdistsanske teritorije biti prisutan na iranskoj granici onda je zračna linija do Kurdistana za Izrael od strateškog značaja. Ali, zatvaranje iranskih granica za Kurdistan i spor s novonastalom državom unio bi novu opasnost za Iran jer bi se nova država mogla preobratiti u vojnu bazu za djelovanje protivnika Islamske republike što bi moglo dovesti do nezamislive eskalacije tenzija.

U prošlogodišnjim iračkim sporovima američka vlada nije podržala održavanje referendum i uspostavu nezavisne kurdistsanske vlasti. Amerika se rukovodila logikom da su miroljubivi odnosi s iračkom vlasti bitniji nego formiranje Kurdistana.

Kurdi se ne mogu ujediniti niti ikada mogu ostvariti pan-kurdsku integraciju. Oni žive u planinskim predjelima i podijeljeni su u plemena. Ali važnije od svega, države na čijoj teritoriji žive Kurdi nepopustljivo odbacuju svaki korak koji bi vodio u pravcu formiranja nezavisnog Kurdistana. Kurdi su u povijesnom smislu podijeljeni između tri politička i sasvim zasebna jezika: turski, u Turskoj; arapski u Siriji i Iraku i perzijski u Iranu. Svi ovi jezici (osim perzijskog) su odvojeni i međusobno potpuno nepovezani. Kurdski jezik se smatra ogrankom iranskih jezika. Ovaj jezik ima najmanje tri različita dijalekta. Tradicionalnim načinom života u planinskim regionima udaljenim od urbanih sredina Turske, Irana, Iraka i Sirije Kurdi su uspostavili jednu plemensku, donekle i feudalnu društvenu strukturu, s izuzetkom onih koji su se preselili u urbane sredine. Upravljačka struktura Kurda je feudalna i ta se upravljačka politička struktura nalazi u rukama osoba koje upravljaju u feudalnom maniru i ne vodeći računa o građanskim pravima ostalih Kurda. Iz ovoga postaje jasno kako je osoba poput Abdullaha Odžalana uz minimalno političko znanje uspijevala nekoliko desetljeća upravljati jednom od najvećih kurdskih terorističkih grupa.

Tokom nekoliko posljednjih desetljeća Iran je više od bilo koje druge zemlje uspijevaio polučiti uspjeh kada se radi o društveno-političkom i

kulturnom životu Kurda u ovoj zemlji. Kurdi u Iranu su oduvijek uživali slobode u pogledu jezika, odijevanja i lokalnih tradicionalnih običaja. I stoga što pripadaju jednom od drevnih iranskih naroda nikada se njihovo egzistiranje nije dovodilo u pitanje. Dočim je ovo pitanje desetljećima predstavljalo tabu temu u Turskoj. Turska je tek tokom dva posljednja stoljeća kroz službeno priznanje Kurda kao jedne zasebne culture i jezika uspjela povratiti im izgubljena prava. Do prije 25 godina termin 'Kurd' se veoma rijetko mogao pročitati u štampi. 'Kemalisti' su vjerovali da su Kurdi jedna struja zaostalih 'planinskih' Turaka koji ne znaju ništa već izazivati kaos i nered. Ali danas, a posebno u vrijeme Erdoganovog prvog predsjedničkog mandata došlo je do velikog napretka u tom pogledu: kurdski identitet je i službeno priznat a dopuštena je i upotreba kurdskog jezika koji je bio zabranjen na javnim mjestima. U školama se pored turskog učio i kurdski jezik. Nažalost, u godinama koje su uslijedile Erdogan i gerilske kurdske grupe su dovele do toga da se ovaj uspješan proces obustavi. Tako je Erdogan igrajući na kartu turskog nacionalnog ponosa nastojao ojačati svoju unutrašnju političku poziciju. A nakon toga je glavnina naoružanih paravojnih marksistički orijentiranih kurdskih formacija (PKK) pojačala u Turskoj aktivnosti na otcjepljenju. Sadašnja pozicija dvije strane prepuna je tenzija i nasilja posebno sada kada je Erdogan u cijeloj zemlji ojačao svoju apsolutističku vlast. Kurdi su nezadovoljni pritiscima koje na njih vrši Ankara.

Kurdi su u Iraku naročito nakon pada Saddamove vlasti stekli visok stepen autonomije. Ankara je da bi očuvala svoj autoritet na koncu odustala od inačjenja i razborito je potvrdila kurdski identitet u Iraku kako bi u autonomnom regionu iračkog Kurdistanu ostavila ekonomsko-politički trag. Turska je išla za tim da uđe u region Kurdistanske autonomije u Iraku u čijem bi središtu bila turska ekonomija i to traje već nekoliko godina. Stvar je došla dotle da je politička transakcija Turske sa DAEIŠ-om oko kupovine jeftine nafte u Iraku i Siriji uplašila Kurde za njihovu budućnost te su Kurdi malo pomalo zaključili da je za njih bolje usmjeriti se ka formiranju nezavisne države Kurdistan u Iraku nego da jednog dana posredstvom Turske izgube vlastite interese. Ali ova politička odluka Barzanija i ostalih kurdskih vođa Kurdistanske autonomije je bila pogrešna jer je dovela do toga da se iračka vlada ozbiljno suoči s konceptom formiranja nezavisne države Kurdistan i da region kurdistanske autonomije podijeli na tri oblasti. Tako je Barzanijev koncept doživio neuspjeh.

Sirijski Kurdi profitirali su od haotične situacije u ovoj zemlji da bi formirali jedno novo političko tijelo pod nazivom 'Rožava' koje ide paralelno uz sirijsko-tursku granicu. Njima rukovodi paravojna formacija 'Jedinice narodne zaštite' (YPG) koje optužuju za otvorenu saradnju s gerilcima Kurdistanske radničke stranke (PKK) u Turskoj. YPG saraduje i sa SAD-om u operacijama protiv DAEIŠ-a. Zapravo, veliki broj sirijskih Kurda su azilanti iz Turske koji su pobjegli pred masakrima turske vojske 1937. godine. Erdogan je tim povodom 2011. godine uputio zvanično izvinjenje. Ankara je veoma osjetljiva po pitanju sirijskih Kurda te je nezadovoljna saradnjom između Washingtona i kurdske paravojne formacije u Siriji. Ankara je odlučna da ne dopusti formiranje bilo kakvog nezavisnog kurdskeg identiteta na sjeveru Sirije kakav god se novi politički sistem uspostavio u ovoj zemlji.

Kurdski politički lideri i dužnosnici su u proteklom vremenu više naginjali konzervativizmu i tradiciji i bili su skoncentrirani na plemenske i regionalne grupe. Početkom 80-ih godina prošlog stoljeća Kurdistanska radnička stranka (PKK) predstavila je novo lice kurdske nacionalizmu kada je lider stranke Abdullah Odžalan po prvi puta u povijesti Kurda objavio marksistički i pan-kurdski svjetopogled; zahtjeve za nacionalnom slobodom svih Kurda, i konačno uspostavu nezavisne države Kurda. Ovo međunarodno uputstvo predstavljalo je ozbiljnu prijetnju za tradicionalne kurdske lokalne vođe, posebno na sjeveru Iraka. Stvar je došla dotle da su malo pomalo vođe iračkih Kurda počele saradivati s Ankarom protiv ekstremnih gerilaca PKK-a. ovu saradnju ne prihvata veliki broj mladih kurdske nacionalista. PKK je praktično jedna 'staljinistička' teroristička organizacija a terorističke akcije PKK-a ne samo da nisu ujedinile Kurde već su dovele do njihovog poraza u Turskoj, Iraku i Siriji.

Realnost je ta da sva ova politička dešavanja oko Kurda – borba protiv DAEIŠ-a, uspostava nove vlasti u Iraku i novog sistema u Siriji, te aktivnija uloga Turske u kurdske regionima izvan Turske – sve su to nove političke opcije koje stoje pred Kurdima. Povijesno gledajući nezavisnost za sve Kurde se čini nemoguća. Kurdi ovih regiona se trebaju zadovoljiti autonomijom kao onim što mogu ostvariti i trebaju nastojati uspostaviti suživot.

Ko može Kurdima dati garancije da će se ujediniti pod jednom zajedničkom zastavom koliko god uspješno bilo sažimanje velikih regiona? To će samo predstavljati ključni eksperiment za njihovu buduću demokratsku vlast. Ali se može sa sigurnošću kazati da se kurdske problem neće riješiti

ugnjjetavanjem i nasiljem već da će samo dodatno pojačati kurdske zahtjeve za nezavisnošću.

Osim toga, u sadašnjim uvjetima regionalne pa i transregionalne države žele profitirati iz trenutne situacije na Bliskom istoku i u Siriji. Stoga, postoji bojazan da ovaj profilerski odnos koji vuče korijene iz konglomerističke i koristoljubive misli ne izazove cijepanje Sirije što bi za rezultat imalo uspostavu marionetske države u regionu. Ali, prisustvo DAEIŠ-a te svestrana otvorena ili prikrivena potpora SAD-a i Turske ovoj terorističkoj grupi, kao i očiti uspjesi Irana i Rusije u razbijanju ove grupe doveli su Washington i Ankaru u novu političku poziciju. Trumpovom pobjedom na predsjedničkim izborima 2016. godine Erdogan je vjerovao kako će to označiti novi period u političkim odnosima dvije zemlje te je brzopleto čestitao Trumpu na pobjedi, i zarad američkog zadovoljstva zauzeo antiiranski kurs s ciljem smanjenja iranskog utjecaja u regionu. Erdogan je mislio da će ovaj ‘turski ples’ nagnati Washington da odustane od pružanja potpore ‘Jedinicama narodne zaštite’ (YPG) koje se smatraju ogrankom PKK-a a koji je u dugotrajnom ratu s turskom vladom.

Na veliko zaprepaštenje ne samo da se to nije dogodilo nego je štaviše Washington smatrao da su od velikog broja različitih naoružanih skupina u Siriji jedino Kurdi sposobni suprotstaviti se DAEIŠ-u. Osim toga, Amerika znajući sastav populacija koje žive u regionu želi osnažiti Kurde da bi ih koristila kao oruđe kao što smo se osvjedočili izbijanjem tenzija u iračkom Kurdistanu. Jer politika totalitarnih zemalja kakva je Amerika nastoji izazvati nered u regionu kojima se ne nazire kraj kako bi se oslabile nove sile u regionu. Na tragu toga, Turska povijajući se u vanjskoj politici ‘kako vjetar puše’ okrenula se Iranu i Rusiji svojim starim takmacima.

Politika Washingtona omogućila je Kurdima da mogu pod svoju kontrolu staviti regione koje je okupirao DAEIŠ. Tako je praktično region na istoku i sjeveroistoku Sirije pao u kurdske ruke i uprkos protivljenju Turske uspostavljena je duga granična linija između Turske i YPG-a. To je bio povod da Turska napadne na Afrin. Kakogod, uvjeti igre su postali takvi da je Ankara, uprkos žestokom protivljenju NATO-a, a posebno Amerike, odlučila od Rusije kupiti antiraketni system S 400 i proširiti saradnju s ovom zemljom na teritoriji Sirije.

Amerikanci da bi sačuvali Ankaru i kao odgovor na njen veći zaokret ka Rusiji i Iranu nisu zauzeli nikakav kategoričan stav vezano za Afrin. Jer dosadašnje iskustvo pokazuje da Washington svoju politiku prema Kurdima ustrojava tako da im pruža potporu dok je to u američkom interesu ali ukoliko situacija to zahtijeva ta potpora može i slabiti.

Turska se smatra jednom od starih članica NATO-a te je kupovina novog antiraketnog sistema iz Moskve kao i političko-vojno zbližavanje s ovom zemljom naišlo na negodovanje ostalih evropskih zemalja i članica NATO-a. Osim toga jačanje trilateralne regionalne saradnje između Rusije, Irana i Turske nije baš po volji amerikancima. Ali, Washington kako bi sačuvaio važnu stratešku bazu Indžirlik jer je Turska nedavno zaprijetila de će zabraniti pristup Indžirliku neće uraditi ništa čime bi izazvao još veću srdžbu Turske i vjerovatno će zauzeti pasivan stav prema vojnoj agresiji Turske na Afrin te će ispunjavanjem obaveza - što do sada nije bio slučaj – nastojati zadržati Tursku uz sebe.

Naravno radi se o jednom taktičkom potezu Washingtona jer snaženje Turske u regionu formiranje jedne stabilne države čiji bi mezheb bio kao kod 'Stranke prava i razvoja' moglo bi predstavljati opasnost za američke strateške partnere Izrael i Saudijsku Arabiju. Stoga su predviđanja da će budući američko-turski odnosi biti puni strateških izazova jer i ovaj sadašnji izazov pred kojim se našla Turska a čiji je glavni pokrovitelj Washington može se stišati samo za neko vrijeme a nakon toga će Amerika ponovo rasplamsati plamen ali u drugom obliku. Ankari je to vrlo dobro poznato i u principu kurs politike nepovjerenja koju je zauzela prema evropskim zemljama kada se radi o pristupanju EU zauzet će i prema Americi.

Čini se da je Erdoganova vlada došla do zaključka da Amerikance više ne može smatrati strateškim partnerima i da svoje probleme treba rješavati oslanjajući se na vlastite snage kao i uspostavljanjem prijateljskih odnosa sa svojim regionalnim susjedima. I na tragu toga zauzet će isti kurs i prema evropskim zemljama i prema Americi.